

„DE UNDE PÂNĂ UNDE” – UN CONECTOR NONLOGIC CU VALOARE PRAGMATICĂ

CARMEN-IOANA RADU

Institutul de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”
carmenioanaradu@gmail.com

Cuvinte-cheie: conectori pragmatici, analiză vericondițională, marcatori discursivi, valoare discursivă, implicaturi conversaționale.

Keywords: connectors, vericonditional analysis, discourse markers, discursive value, implicatures.

1. CONTEXTUL TEORETIC

Despre conectori se poate discuta la nivelul logicii formale, al sintaxei și al pragmaticii. Astfel, în logica formală un conector logic este „o funcție ce are drept argument o mulțime ordonată de propoziții, iar ca valoare o nouă propoziție, ceea ce se poate reprezenta prin formula: $* (P, Q) \rightarrow S$ ” (Reboul și Moeschler 1999: 164). Există patru conectori logici diadici (cu două argumente): conectori de conjuncție (\wedge), conectori de disjuncție (\vee), conectori de implicație sau condiționali (\supset), conectori de echivalență (\equiv) și un conector monadic, de negație (\sim). Un conector nonlogic nu are corespondent în limbajele formale.

Din punct de vedere sintactic, termenul „conector” și-a lărgit semnificația la „orice cuvânt sau grup locuțional a cărui funcție este de legare sintactică și semantică a două unități de nivel propozițional, asigurând, totodată, așezarea acestora în cadrul unor ierarhii structurale” (Bidu-Vrănceanu *et alii* 1997: 125). Dacă cele două unități de nivel propozițional sunt așezate pe poziții care indică același rang, atunci conectorii sunt coordonatori, iar dacă rangul este diferit, o unitate având poziție de regent, iar cealaltă de subordonat, atunci conectorii sunt subordonatori.

În teoria textului, conectorii sunt reprezentați printr-un cuvânt sau grup de cuvinte care fac parte din clasa adverbului sau a conjuncției și au funcția de a asigura legătura formală și semantică între elementele unui discurs; așa cum afirma Emanuel Vasiliu în 1990, „expresiile jonctive”, definite ca „elemente care semnalizează relațiile dintre evenimente și situații” contribuie la realizarea coeziunii textuale alături de alte șapte trăsături gramaticale: repetiția, recurența parțială, paralelismul, parafraza, pro-formele, elipsa, timpul și aspectul (Vasiliu 1990: 30).

SCL, LXXI, 2020, nr. 2, București, p. 255–263

În ceea ce privește terminologia, studiile de specialitate (Van Dijk 1972, Ducrot 1980, Roulet 1985, 1995, Blakemore 1987, Schiffrin 1990, Moeschler 1995, Ștefănescu 1998) fac referire la conectori semantici, pragmatici, argumentativi, discursivi, interactivi, „frazali” (Vasilu 1990: 48), la mărci ale conexiunii, la operatori argumentativi sau la operatori nonlogici pentru a desemna conectorii din limbajele naturale.

Roulet făcea referire la conectori ca la „unități lingvistice care oferă instrucțiuni cu privire la relațiile ierarhice între constituenții discursivi și / sau relațiile pragmatice dintre constituenții discursivi și informația stocată în memoria discursivă (informație care poate proveni din co-text, din context sau din inferențe care derivă fie din primul, fie din celălalt)”¹.

2. SCOPUL LUCRĂRII. CORPUS

La nivel sintactic, „de unde până unde” este o structură interogativă, care funcționează și relativ-interogativ. La nivel pragmatic, deoarece contribuie la conectarea textului și a frazelor (leagă sintactic și semantic două unități de nivel propozițional), „de unde până unde” poate fi considerat conector pragmatic. Scopul lucrării este de a analiza ocurența în diferite contexte a conectorului nonlogic subordonator „de unde până unde” pentru a observa diferite valori ale acestuia din perspectivă logico-semantică, sintactică și pragmatică. Corpusul folosit cuprinde contexte scurte culese din mediul on-line (presă, bloguri², forumuri, Facebook) și fragmente de literatură beletristică.

Contexte precum:

(1) *Iar după ce ne vom lămurii de unde până unde ține fotografia de stradă, haideți să începem o comunitate dedicată, cu sit, acțiuni și album anual!* (Blog, <https://bit.ly/2G8z3E7>),

în care întâlnim adverbe relative propriu-zise însoțite de prepoziții (Merlan 2001: 118), nu fac obiectul analizei acestei lucrări.

3. PERSPECTIVA LOGICO-SEMANTICĂ

Din punct de vedere logico-semantic, conectorul *de unde până unde* nu are corespondent în limbajele formale, deci este un conector nonlogic. În mod normal, semantica unui conector constă în atribuirea unei valori de adevăr propoziției S în raport cu valorile de adevăr conferite propozițiilor P și Q, însă o analiză

¹ “linguistic units which give instructions on hierarchical relations between discourse constituents and / or pragmatic relations between discourse constituents and information stored in discourse memory (information which may come from the co-text, from the context, or from inferences which are derived from one or the other)” (Roulet 1995:3), traducerea noastră, CIR.

² Pentru aceste prime două tipuri am folosit trimiteri (linkuri) scurte de tipul bit.ly.

vericondițională aplicată conectorilor nonlogici nu este relevantă. Proprietățile conectorilor nonlogici sunt pragmatice prin excelență și „nu au a priori prea mult de-a face cu condițiile de adevăr” (Moeschler și Reboul 1999: 169). O soluție ar fi să considerăm conectorii din limbajele naturale ambigui din punct de vedere semantic, deoarece fiecareia dintre întrebări i-ar corespunde o semnificație vericondițională sau nonvericondițională. În exemplul:

(2) *Pentru cine nu va înțelege **de unde până unde** are domnul Babiuc un succes așa de mare ca armator, trebuie spus că, pe vremea în care era ministru al Justiției, actualul șef al Armatei a fost implicat alături de prietenul Băsescu, în „privatizarea” flotei maritime comerciale a României.* (Blog, <http://bit.ly/2xovU2h>),

conectorul poate avea sensul înregistrat în dicționare: ‘Cum și în ce fel? În ce împrejurări? În ce chip?, Nu se știe cum’, însă acest sens apare doar la nivel logico-semantic, în strânsă legătură cu întrebuițarea peiorativă. În exemplul:

(3) *Și ca băiet străin ce se găsea, nemernicind el de colo până colo pe la ușile oamenilor, **de unde până unde**, s-a opoșit de la o vreme într-un sat mare și frumos.* (Ion Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul*),

vecinătatea contextuală „de colo până colo” ar putea declanșa interpretarea conform căreia „de unde până unde” nu ar fi conector verbalizat printr-o expresie, ci grupare analizabilă (prep. + adv. + prep. + adv.). Interpretarea rămâne însă ambiguă, „de unde până unde” putând fi totuși considerat conector. Un exemplu asemănător este și următorul:

(4) *Este pentru prima oară când guvernatorul oferă o asemenea marjă, dar nu spune **de unde până unde**.* (Ziarul Finaciar, <https://bit.ly/2ITujUO>),

în acest caz, interpretarea ambiguă fiind generată de vecinătatea contextuală a substantivului „marjă”.

4. PERSPECTIVA SINTACTICĂ

Din punct de vedere sintactic, în toate contextele în care grupul „de unde până unde unde” funcționează ca un conector, este vorba de o expresie, considerată locuțiune adverbială în gramaticile tradiționale (Avram 1986: 207). În ceea ce privește raporturile sintactice dintre propoziții, acestea diferă în funcție de context:

(5) *Care este de fapt miza? **De unde până unde** acest interes, care tinde să devină general, al politicianului pentru mesajele naționale sau naționaliste?* (Facebook) (principală, interogativă directă)

(6) *Și am vrut să vă mai spun de unde până unde am ales titlul ăsta.* (Facebook) (completivă directă, interogativă indirectă)

(7) *Dimineața mai ales,*

Până se alegeau bine,

Care cine mai este,

De unde și până unde,

De ce așa și nu altminterea,

Trecea o groază de timp,

Trecea timpul ca pe apă. (Marin Sorescu, *Grup*) (circumstanțială de mod)

(8) *Domnul Florin Niculae, care acum lucrează în America, mă învinuiește, de unde până unde nu știu, că-mi vorbesc de rău țara adoptivă.* (Facebook) (propoziție incidentă)

(9) ***De unde până unde mă consideră ticălos, nu mă supăr.*** (Facebook) (circumstanțială cauzală)

În exemplul (7), sensul ‘cum și în ce fel?’, cât și vecinătatea contextuală a lui *de ce așa și nu altminterea*, ne conduc către interpretarea conform căreia am avea o propoziție circumstanțială de mod și nu o completivă directă, deși putem considera valabile ambele interpretări.

5. PERSPECTIVA PRAGMATICĂ

Din punct de vedere pragmatic, sunt relevante două aspecte în ceea ce privește conectorii: implicaturile și valoarea discursivă (cea care contribuie la coeziunea textului). Conectorii pragmatici, prin valoarea lor discursivă, sunt purtătorii unei duble informații, fiind specializați atât pentru conectarea textului, cât și a frazelor. În baza modelului stratificat al lui Charles Morris (1971) ar fi trebuit să existe elemente lingvistice specializate pentru conectarea textului, diferite de conectorii pragmatici specializați pentru fraze. Valorile discursive și cele ilocuționare ale conectorilor pragmatici nu se pot delimita întotdeauna.

5.1. VALOAREA DISCURSIVĂ

Este cu atât mai interesant cazul lui *de unde până unde* cu cât în unele contexte, în care este situat la începutul unei interogații, valoarea discursivă în conectarea textului este diferită atât de valoarea de conector frazal, cât și de forța ilocuționară a enunțului:

(10) ***De unde până unde această idee?***

„E de datoria noastră, a cetățenilor, să raportăm problemele unui oraș”, spune Ancu Radu. (Opinia Timișoarei, <https://bit.ly/2vUBv0g>).

În acest context, valoarea discursivă este dublă: jonctivul nu numai că realizează conectarea replicii de un enunț anterior, dar indică și faptul că vorbitorul își prelungește intenția comunicativă, implicându-l pe interlocutor, care preia cuvântul (situația de comunicare este un interviu).

Aceeași valoare discursivă a conectorului pragmatic apare și într-un context precum:

(11) „*Proteinele din lapte sunt cele mai bune pentru clădirea masei musculare.*”
De unde și până unde? Dar albușul de ou? Dar carnea? Să fim serioși! (Facebook),

în care conectorul leagă o intervenție contradictorie în discurs (*Dar albușul de ou? Dar carnea? Să fim serioși!*) de un act verbal anterior, față de care se situează în opoziție. Susținem așadar ideea Ariadnei Ștefănescu (1998: 330), conform căreia valorile discursive ale conectorilor pragmatici sunt o continuare la nivelul discursului a celor semantice și inferențiale. Din acest punct de vedere, Stephen Levinson (1983: 87-88) se referea la conectori ca fiind cuvinte sau grupuri care au cel puțin o componentă de sens care rezistă tratamentului vericondițional: „ceea ce ei par să facă este faptul că indică, adesea în moduri complexe, cum uteranța care le conține este un răspuns sau o continuare a unui fragment aparținând discursului anterior.”

Ca marcator discursiv, *de unde până unde* prezintă doar o specializare a conectorului ca organizator al discursului. În anumite contexte, acest conector semnalizează un element de ruptură în lanțul enunțului, marcând intervenția vorbitorului în planul discursului, în „structura lui interacțională și ideatică” (Ștefănescu 1998: 333), prin faptul că solicită interlocutorului să ia o atitudine defensivă:

(12) **De unde până unde** te ocupi tu cu asta?
Am fost numit în această funcție deoarece îmi place. (Facebook)

De asemenea, Bruce Fraser (1990: 383) definea marcatorii discursivi ca semnalând o relație secvențială între mesajul de bază și discursul precedent.

Pornind de la Principiul Relevanței al lui Sperber și Wilson, conform căruia „orice enunț provoacă la interlocutor o așteptare de relevanță sau interlocutorul presupune că orice enunț este pertinent” (Sperber și Wilson 1986), s-a propus ipoteza că aceste expresii (conectorii pragmatici) sunt folosite pentru a indica cum relevanța sau relevanța unui segment este dependentă de cea a altui segment, ele fiind expresii care impun „restricții de relevanță” în virtutea legăturilor inferențiale declanșate, așa cum reiese și din următorul exemplu:

(13) *Acum o lună, două, Microsoft anunța că următoarele versiuni de Office și Windows se vor numi Office XP, respectiv Windows XP. De unde și până unde XP, s-au întrebat unii. Ei bine, în viziunea Microsoft, XP vine de la eXPerience.* (Forum)

Pertinența segmentului *de unde până unde* este dependentă de cea a segmentului frazal anterior, așa cum pertinența segmentului *ei bine, vine de la* este dependentă de cea a segmentului *de unde până unde*.

Fraser respinge ideea conform căreia sensul conectorului pragmatic este același cu al expresiei respective atunci când este folosită ca parte a conținutului propozițional. Fraser propune, de asemenea, un sens de bază (core-meaning) pentru conectorii analizați.

Conectorul *de unde până unde* poate avea un „caracter modal” (Vasilu 1990: 58)³, dar poate, de exemplu, introduce o propoziție explicativ-justificativă de tipul: „*de unde până unde*, se vede treaba că nu au dreptate” (Facebook). Sensul de bază al conectorului pragmatic *de unde până unde* derivă din faptul că vorbitorul produce o uteranță care exprimă îndoiala, uteranță aflată într-o relație de consecuție față de materialul lingvistic anterior.

Ca tip de clasă pragmatică (opusă clasei care exprimă conținutul prepozițional), conectorii sunt așadar o clasă de marcatori ai comentariului (marcatori discursivi).

5.2. IMPLICATURILE

Cel de-al doilea aspect legat de punctul de vedere pragmatic asupra conectorilor îl reprezintă implicaturile. Inițial, conectorii pragmatici au fost definiți de Grice (1975) ca elemente purtătoare ale unui tip special de inferențe numite implicaturi conversaționale. Trebuie precizat încă de la început că diferența dintre implicaturile conversaționale și cele convenționale este cea postulată de Grice: primele sunt declanșate de maximele conversaționale⁴. Alături de implicaturile convenționale care sunt detașabile, dar nu anulabile, există subclasa implicaturilor nonconvenționale, alcătuită la rândul ei din implicaturi conversaționale (anulabile, dar nondetașabile) și implicaturi non-conversaționale, calculate pe baza sensului convențional al cuvintelor. Clasa implicaturilor conversaționale, relevantă pentru analiza conectorilor pragmatici, poate fi, deși nu obligatoriu, aceeași cu clasa presupuzițiilor. Odată clarificat acest aspect, este evident că implicaturile conversaționale standard amplifică conținutul comunicat într-un mod limitat și controlabil.

Conectorii pragmatici sub forma unor expresii declanșează presupuziții sau implicaturi convenționale. De fapt, rolul acestor conectori constă în a declanșa în același timp una sau mai multe inferențe și de a participa la alcătuirea unei înlănțuiri argumentale. Inferențele se extrag pe baza unui argument mental și pe baza forței asumționale, care au un rol activ în formarea inferențelor.

Într-un context precum:

(14) *De unde până unde* i-am dat noi, românilor, numele de ghiocel acestei flori? (Facebook),

³ Sensul sau intensiunea respectivei propoziții (Vasilu 1990: 27).

⁴ Cantitate, calitate, relevanță și manieră.

conectorul declanșează presupuziția de uimire, nelămurire sau îndoială a interlocutorului, bazată pe sensul obișnuit, de bază, al expresiei.

Un număr mare de ocurențe ale conectorului se înregistrează sub forma unor titluri de articole publicate în ziar sau pe bloguri. Exemple de tipul:

- (15) *Salvia - cum, de ce și de unde... până unde?* (Blog, <https://bit.ly/2G6nC3U>)
 (16) *Semne și semnificații: Semnul păcii, de unde până unde?* (Blog, <https://bit.ly/2DSScYJ>)
 (17) *Gadgetul. De unde până unde și mai ales de ce?* (go4it.ro, <https://bit.ly/2HClIcd>)

ne arată modul în care conectorul declanșează aceeași presupuziție de uimire, nelămurire sau îndoială, anunțând însă o clarificare în secvențele următoare (conținutul propriu-zis al articolului).

Inferențele sunt o informație procedurală și nu au legătură cu aspectele vericondiționalității, prin urmare ele nu modifică condițiile de adevăr ale propozițiilor. Semantismele conectorilor au fost interpretate de Grice nu ca sensuri propriu-zise, ci ca valori conversaționale, sugestii sau valențe conversaționale pe care cuvintele le capătă prin utilizare. Este relevant în acest sens conceptul de „monism al uzului” (Posner 1980: 172). Numai prin utilizare, un conector pragmatic precum *de unde până unde* capătă o anumită valoare conversațională.

Reboul și Moeschler (1999: 169–170) formulează patru proprietăți pragmatice fundamentale ale conectorilor nonlogici: au drept semnificație un ansamblu de instrucțiuni pragmatice care se prezintă sub forma unor perechi ordonate (condiții de întrebare, condiții de interpretare)⁵, au domenii sau incidente variabile, există o natură variabilă a termenilor relației⁶ și semnificația lor este diferită în funcție de domeniu sau incidență. Toate aceste proprietăți pot fi observate în exemplele discutate.

Este interesant de observat, de asemenea, cum conectorul *de unde până unde* poate intra într-o relație așteptată, pedictibilă cu conectorul *atunci*, conector care întărește presupuziția declanșată de primul:

- (18) *Într-un fel această tăcere este benefică, pentru a nu tulbura mai mult apele, dar de unde până unde, atunci, avem de-a face cu valori fără pată?* (Facebook).

6. CONCLUZII

În clasa conectorilor pragmatici, neomogenă din punct de vedere gramatical, expresia *de unde până unde*, deși nu este des întâlnită, are locul său, cu particularități proprii, de ordin logico-semantic, sintactic sau pragmatic, care pot

⁵ Condițiile de interpretare definesc inferențele impuse de prezența conectorului.

⁶ Termenii pot fi: un conținut propozițional, o forță ilocuționară sau o enunțare.

coincide sau nu cu cele ale altor conectori de același tip. În limba română actuală, expresia a devenit un automatism, un cuvânt „de umplură” specific comunicării orale, care anunță de cele mai multe ori o argumentare. Pornind de la premisa logico-semantică că analiza vericondițională aplicată conectorilor nonlogici nu este relevantă, ca marcator discursiv, acest conector, ca de altfel toți conectorii pragmatici, devine, din element lingvistic cu rol inferențial, un element cu rol ostensiv în comunicare.

BIBLIOGRAFIE

- Avram, Mioara, 1986, *Gramatica pentru toți*, București, Editura Academiei.
- Bidu-Vrânceanu, Angela, Cristina Călărașu, Liliana Ionescu-Ruxândoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan, 1997, *Dicționar general de științe. Științe ale limbii*, București, Editura Științifică.
- Blakemore, Diane, 1987, *Semantic Constraints on Relevance*, Oxford, Blackwell.
- Cole, Peter, Jerry L. Morgan, (eds.), 1975, *Syntax and Semantics III, Speech Acts*, New York, Academic Press.
- Van Dijk, Teun, 1972, *Some Aspects of Text Grammars*, The Hague, Paris (Mouton).
- Ducrot, Oswald, 1980, *Les mots du discours*, Paris, Minuit.
- Fraser, Bruce, 1990, “An Approach to Discourse Markers”, în *Journal of Pragmatics*, 1990, 14, p. 383–395.
- Grice, H. Paul, (1975), “Logic and conversation”, în Peter Cole, Jerry L. Morgan (ed.), *Syntax and Semantics III, Speech Acts*, New York, Academic Press, p. 41–58.
- Hundnurscher, Franz, Edda Weigand, (eds.), 1995, *Future perspectives of dialogue analysis*, Tübingen, Niemeyer.
- Levinson, Stephen C., 1983, *Pragmatics (Cambridge textbooks in linguistics)*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Merlan, Aurelia, 2001, *Sintaxa limbii române. Relații sintactice și conectori*, Iași, Editura Universității „Al. Ioan Cuza”.
- Moeschler, Jacques, 1995, «La pragmatique après Grice: contexte et pertinence», în *L'information grammaticale*, nr. 66, p. 25–31.
- Morris, Charles W., 1971, *Writings on the General Theory of Signs*, Den Haag, Mouton.
- Posner, Roland, 1980, *Semantics and Pragmatics of Sentence Connectives in Natural Language*, D. Reidel Publishing Company.
- Reboul, Anne, Jacques Moeschler, 1999, *Dicționar enciclopedic de pragmatică*, Cluj, Editura Echinox.
- Roulet, Eddy et al., 1985, *L'articulation du discours en français contemporain*, Bern, Language (a treia ediție 1991).
- Roulet, Eddy, 1995, «L'analyse du dialogue dans une approche modulaire des structures du discours: L'exemple du dialogue romanesc», în F. Hundnurscher, E. Weigand (ed.), *Future perspectives of dialogue analysis*, Tübingen, Niemeyer, p. 1–34.
- Schiffrin, Deborah, 1990, *Discourse Markers*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Sperber, Dan, Deirdre Wilson, 1986, *Relevance: Communication and Cognition*, Oxford, Blackwell (a doua ediție 1995).
- Ștefănescu, Ariadna, 2007, *Conectori pragmatici*, București, Editura Universității din București.
- Vasilu, Emanuel, 1990, *Introducere în teoria textului*, București, Editura Științifică.

„DE UNDE PÂNĂ UNDE (HOW COME)” – A NON-LOGIC CONNECTOR WITH PRAGMATIC VALUE

Abstract

The idiom *de unde până unde* ‘how come’ belongs to the pragmatic class of connectors, a class which is not homogenous from a grammatical point of view. Although it is not often encountered, it occupies a special position, due to its logico-semantic, syntactic and pragmatic features, which interfere or not with those belonging to connectors of the same type. In current spoken Romanian, the idiom has become a filling word specific for oral communication, an idiom which announces further argumentation. According to the logico-semantic perspective, the vericonditional analysis applied to non-logic connectors is irrelevant. Starting from this perspective, this connector, as a discourse marker, like all pragmatic connectors, becomes, from a linguistic element with inferential role, an element with ostensive role in communication.